

El projecte d'«Els Clàssics del Món»: una necessitat

JUDIT FONTCUBERTA
Universitat Autònoma de Barcelona
judit.fontcuberta@uab.cat

RESUM: En el marc de la Catalunya noucentista de les primeres dècades del segle xx, en què la incorporació de les obres mestres d'altres literatures era considerada essencial per a la construcció d'una cultura completa i moderna, l'Editorial Barcino creà diverses col·leccions amb la voluntat de pal·liar les mancances de la tradició literària. «Els Clàssics del Món», creada el 1930, fou la primera col·lecció catalana dedicada a importar sistemàticament l'obra íntegra de clàssics moderns estrangers i la seva aparició fou celebrada pels homes de lletres de l'època, que la reberen com una aportació cultural necessària que havia de contribuir a l'educació col·lectiva i a la consolidació de la identitat nacional. Aquest article repassa els volums de la col·lecció que van poder publicar-se abans que l'esclat de la guerra estronqués aquell projecte i recull alguns dels comentaris apareguts a la premsa, que il·lustren la convicció estesa que calia recórrer a models forans per a reconstruir una tradició literària estroncada i la consciència d'haver assolit una maduresa lingüística.

PARAULES CLAU: col·lecció de traduccions d'obres completes, incorporació de clàssics moderns estrangers, reconstrucció de la tradició literària catalana.

TITLE: The «Clàssics del Món» project: a pressing need

ABSTRACT: In the context of *noucentista* Catalonia in the early decades of the 20th century, when the incorporation of masterpieces of other world literatures was regarded as crucial to the construction of a comprehensive modern national culture, the Barcino publishing house launched several collections whose aim was to fill the gaps in Catalonia's literary tradition. Established in 1930, «Els Clàssics del Món» was the first Catalan collection devoted to systematically importing the complete works of foreign modern classics, and as such it was hailed by the literary figures of the day, who saw it as a necessary cultural asset which would contribute to raise the level of education and consolidate Catalan national identity. This article reviews the volumes of the collection which were published before the project was cut short by the outbreak of civil war. It also reproduces some of the comments in the press, which illustrate the widespread conviction that it was necessary to draw on foreign models to reconstruct a truncated literary tradition, as well as the sense of having achieved a linguistic coming-of-age.

KEYWORDS: collection of translations of complete works, incorporation of foreign modern classics, reconstruction of the Catalan literary tradition.

D'ençà del darrer terç del segle XIX, a Catalunya hom havia recorregut a la importació d'autors estrangers per pal·liar les mancances de la tradició literària recent, però és en les primeres dècades del segle xx que la traducció experimentà un gran dinamisme fins a passar a convertir-se en un gènere literari privilegiat. Com és sabut, especialment en l'etapa noucentista es féu conscient la necessitat d'incorporar a les lletres catalanes les obres mestres d'altres literatures per contribuir al projecte de construcció d'una cultura completa i moderna. A diferència d'anys enrere, el país gaudia per primer cop d'una infraestructura institucional adequada per a desenvolupar —en paraules de Josep Murgades— una «activitat traductòria conscientment planificada» i destinada a consolidar un «programa d'enriquiment i de

legitimació político-cultural».¹ Alhora, el procés de normalització lingüística que s'havia iniciat a la darrerria del segle anterior rebé un impuls definitiu i, a desgrat de la repressió de la dictadura de Primo de Rivera, entre el 1923 i el 1927 es produí una renovació i una expansió del món editorial català.

Precisament com a reacció a l'actitud hostil de la dictadura, sorgiren diverses empreses amb una decidida voluntat de servei. Així, Albert Manent assenyala que el 1924, un any després de veure la llum la Fundació Bernat Metge, es crearen tres instruments de gran envergadura: la *Revista de Catalunya*, la Llibreria Catalònia i l'Editorial Barcino;² aquesta darrera, que Josep Massot i Muntaner considera la primera editorial «moderna» del nostre país,³ fou fundada pel filòleg Josep Maria de Casacuberta i Roger (Barcelona, 1897–1985), romanista que es dedicà a la tasca editorial i a l'activisme cultural, i que hagué de treballar, igual que tants altres professionals al llarg de la nostra història, en unes circumstàncies polítiques gens favorables i sense el suport institucional necessari per fer front al «subdesenvolupament» cultural que exposa Massot i Muntaner:

[...] una cultura que s'ha anat desenrotllant al marge de la protecció oficial i sovint en contra de la cultura oficial, sense escola, sense universitat, sense biblioteques especialitzades, amb homes preparats i a vegades fins i tot treballadors, que s'han hagut de dedicar, però, a massa coses, mancats de subvencions i d'estímul, d'organismes coordinadors i de revistes.⁴

En la línia del programa noucentista, que perseguia la formació intel·lectual i espiritual de la societat, i la depuració i la regeneració de la llengua literària, Barcino concebé un ambició «pla integral»⁵ amb la intenció de cobrir algunes de les llacunes existents i, per això, creà diverses col·leccions i sèries que combinaven divulgació i erudició, i que des d'un bon començament tingueren un èxit considerable, com palesen les nombroses reedicions i reimpressions: «Els Nostres Clàssics» (1924), «Col·lecció Popular Barcino» (1925), «Enciclopèdia Catalunya» (1926), «Col·lecció Sant Jordi» (1926), «Antologia» (1928),

¹ Murgades, Josep. «Apunt sobre noucentisme i traducció». *Els Marges*, 50 (juny 1994), p. 93.

² Manent, Albert. «Editorial Barcino. Cinquanta anys de continuïtat». *Serra d'Or*, 183 (desembre 1974), p. 69.

³ Massot i Muntaner, Josep. «Josep M. de Casacuberta, Premi d'Honor 1981». *Serra d'Or*, 261 (juny 1981), p. 39.

⁴ Massot i Muntaner, Josep. «“Els Nostres Clàssics” i nosaltres». *Serra d'Or*, 140 (maig 1971), p. 31. Vegeu també Massot i Muntaner, Josep. «Josep M. de Casacuberta, Premi d'Honor 1981». *Serra d'Or*, 261 (juny 1981), p. 40.

⁵ En una de les escasses entrevistes concedides, Casacuberta revelava els seus projectes i la seva ambiciosa intenció de servei: «La finalitat de la nostra editorial ha estat la publicació d'un conjunt de llibres on el públic català trobi tractades totes les matèries que puguin interessar-li: sobretot, és clar, les que fan referència al nostre país. L'aspiració d'Editorial Barcino és, doncs, un *pla integral*». Vegeu Soldevila, Carles. «L'obra de l'“Editorial Barcino”». *La Publicitat*, 16.493 (28-1-1927), p. 1.

«Els Clàssics del Món» (1930), «Manuals Escolars Barcino» (1932), «Nou Esplet» (1932), «Crestomaties Barcino» (1932) i «Assaigs i Monografies» (1932).

Durant les primeres dècades del segle ja havien aparegut força col·leccions que pretenien posar a l'abast d'un públic ampli les creacions més destacades d'altres literatures, i fins i tot algunes de destinades a publicar tota l'obra, o una selecció representativa, d'un escriptor en concret, com ara la «Biblioteca Popular dels Grans Mestres», que començà a editar el teatre de Shakespeare.⁶ Tanmateix, «Els Clàssics del Món» fou la primera col·lecció catalana dedicada a importar íntegrament els autors estrangers moderns que es consideraven clàssics. Des de mesos abans que sortissin a llum els primers llibres, els diaris i les revistes de l'època expressaren la seva satisfacció en conèixer aquell projecte fins aleshores inèdit, considerat un símptoma de normalitat de la cultura del país, i en seguiren amb interès l'evolució tot avançant alguns dels noms que havien d'encetar-lo: a més de les obres completes anunciades de Shakespeare, Molière, Mistral i Goethe, traduïdes, respectivament, per Cèsar August Jordana, Alfons Maseras, Guillem Colom i Josep Lleonart, hom esmentava Camões, Schiller, Torquato Tasso, Petrarca i Benet Garret, *il Cariteo*.⁷ Finalment, l'octubre de 1930, el «Dia del Llibre»,⁸ aparegueren dos volums de Shakespeare i un de Molière. Tant un escriptor com l'altre ja havien estat traduïts repetidament al català: en el cas del primer, s'hi havien dedicat, per exemple, Víctor Balaguer, Antoni Bulbena i Tosell, Josep Carner, Josep Farran i Mayoral, Josep Lleonart, Alfons Maseras, Artur Masriera, Cebrià Montoliu, Carme Montoriol, Magí Morera i Galícia, Alfons Par, Joan Perpinyà, Joan Puig i Ferrater, Manuel Reventós, Salvador Vilaregut i el mateix Cèsar August Jordana,⁹ quant al segon, havia estat objecte de nombroses traduccions i adaptacions des del segle XVIII, a càrrec, entre d'altres, de Josep Carner, Adrià Gual, Cèsar August Jordana, Manuel de Montoliu, Narcís Oller, Pere Prat i Gaballí, Josep Roca i Cupull, Josep M. de Sagarra, Salvador Vilaregut i el mateix Alfons Maseras. També Mistral havia rebut l'atenció de diversos traductors, a més del mateix Guillem Colom, com ara Francesc Pelagi Briz, Ambrosi Carrion, Alfons Maseras, Josep Roca i Roca, Maria Antònia Salvà, Josep Soler i Miquel, Jacint Verdaguer i Tomàs Garcés, que precisament el 1926 ja havia publicat a l'editorial Barcino els tres primers capítols de les

⁶ Entre el 1907 i el 1910, la «Biblioteca Popular dels Grans Mestres» va publicar setze obres de Shakespeare en traducció d'A. Albert Torrellas, Vicenç Caldés Arús, Carles Capdevila, Josep Carner, Josep Farran i Mayoral, Ferran Girbal Jaume, Josep Martí Sàbat, Cebrià Montoliu, Ramon Pomés Soler, Joan Puig i Ferrater, Manuel Reventós, Dídac Ruiz, Josep Sandaran Bacaria, Francesc Torres i Ferrer i Salvador Vilaregut.

⁷ Vegeu «Una nova col·lecció de clàssics universals». *La Publicitat*, 17.395 (8-1-1930), p. 5; «Els Clàssics del Món». *La Veu de Catalunya*, 10.703 (24-9-1930), p. 4; *La Publicitat*, 17.643 (28-10-1930), p. 5; *La Veu de Catalunya*, 10.738 (4-11-1930), p. 4; SOLDEVILA, Ferran. «Els Clàssics del Món». *La Publicitat*, 17.662 (20-11-1930), p. 1; CERVERA, Leandre. «Els Clàssics del Món». *La Nau*, 721 (2-12-1930), p. 1; *El Matí*, 527 (31-1-1931), p. 9; «El correu de les lletres. Traduccions dels clàssics». *La Nau*, 764 (3-2-1931), p. 4; «Llibres. Per la integració dels autors catalans». *La Publicitat*, 18.047 (14-6-1932), p. 6.

⁸ El Dia del Llibre es va començar a celebrar el 7 d'octubre de 1926, en commemoració del naixement de Miguel de Cervantes, fins que l'any 1930 es va acordar canviar la data de la celebració per la del 23 d'abril.

⁹ Per als traductors de Shakespeare que havien treballat en la «Biblioteca Popular dels Grans Mestres», vegeu la nota 6.

seves memòries amb el títol de *Records d'infantesa*. I, finalment, Goethe havia tingut en Joan Maragall un introductor destacat a Catalunya, si bé se n'havien ocupat també Joan Alavedra, Joaquim Pena, Manuel Reventós, Jeroni Zanné o el mateix Josep Lleonart.

Tanmateix, hom observava que encara mancava posar en català algunes de les obres d'aquests autors¹⁰ i, d'altra banda, hi havia qui, com Just Cabot, advertia de la necessitat d'actualitzar les traduccions publicades en èpoques anteriors, per tal com algunes eren introbables i d'altres havien estat escrites en llengua literària no fixada.¹¹ A més, el fet d'incorporar un escriptor estranger mitjançant una traducció homogènia facilitava al traductor una compenetració íntima amb l'obra: així, segons Domènec Guansé, la unitat de to i l'amor per l'autor sens dubte s'havia de reflectir en la traducció, si era deguda a una mateixa persona;¹² també ho creia així R. Montserrat, que hi afegia que, de fet, per tal de transmetre al lector «l'escalf, la idea, la intenció de l'original», calia una «devoció indeclinable» per l'autor.¹³

Però el principal argument a favor d'aquella iniciativa era el valor que la majoria de mitjans li atorgaven en tant que aportació cultural que havia de permetre a la literatura catalana equiparar-se a altres literatures consolidades.¹⁴ Així, en uns anys en què la formació humanística era considerada essencial en el procés de construcció d'un poble i en què la consciència d'una tradició cultural estroncada a causa de les circumstàncies històriques menava a una recerca constant de models en què emmirallar-se, diversos articulistes celebraven l'ambició d'aquella biblioteca, no tans sols per la influència que podia exercir en la producció literària, sinó per la funció «patriòtica»¹⁵ que acomplia contribuint a l'educació col·lectiva i a la consolidació de la identitat nacional, com a complement de la tasca pedagògica que la Fundació Bernat Metge duia a terme en el camp dels clàssics grecs i llatins, i de la tasca d'altres col·leccions de Barcino,¹⁶ especialment «Els Nostres Clàssics» en l'àmbit de la literatura catalana.¹⁷ Així ho exposava, per exemple, Domènec Guansé, a parer del qual una literatura «incipient» es trobava especialment «òrfena» si no incorporava

¹⁰ Així ho remarcaven alguns diaris. Vegeu, per exemple, M. S. «Les Lletres. Obres de Molière». *El Matí*, 1.252 (2-6-1933), p. 8.

¹¹ Vegeu, per exemple, CABOT, Just. «Els Clàssics del Món». *Mirador*, 94 (13-11-1930), p. 4. Reeditat a: CABOT, Just. *Indignacions i provocacions*. Barcelona: Edicions 62, 1992, p. 118.

¹² GUANSÉ, Domènec. «Una nova col·lecció de clàssics». *La Nau*, 685 (23-1-1930), p. 1. Vegeu també *La Veu de Catalunya*, 10.492 (18-1-1930), p. 6. Vegeu també «Una col·lecció de clàssics universals». *La Veu de Catalunya*, 10.483 (8-1-1930), p. 4; GASOLIBA, Cecili. «Els llibres». *La Nau*, 801 (18-3-1931), p. 4; i, més endavant, CRUELLS, Manuel. «Les “Obres Completes de Molière” a la col·lecció “Els Clàssics del Món”». *La Humanitat* (6-5-1936), p. 4.

¹³ MONTSERRAT, R. «Els Clàssics del Món. Molière en català». *La Publicitat*, 18.236 (19-1-1933), p. 8.

¹⁴ Vegeu, per exemple, SOLDEVILA, Ferran. «Els Clàssics del Món». *La Publicitat*, 17.662 (20-11-1930), p. 1. De fet, *La Publicitat* assegurava que pocs països joves podien oferir, com Catalunya, col·leccions literàries tan importants. Vegeu «El correu d'avui». *La Publicitat*, 18.572 (16-2-1934), p. 2.

¹⁵ Vegeu *La Publicitat*, 17.643 (28-10-1930), p. 5; *La Veu de Catalunya*, 10.738 (4-11-1930), p. 4. Vegeu també MORELL, R. «Un conjunt orgànic de publicacions catalanes». *El Matí*, 1.213 (22-4-1933), p. 10.

¹⁶ Vegeu «Vida literària». *La Veu de Catalunya*, 10.718 (11-10-1930), p. 6.

¹⁷ Vegeu, per exemple, M. B. «Els Clàssics del Món». *La Publicitat*, 17.624 (5-10-1930), p. 1.

completament els clàssics, tant els antics com els moderns, indispensables per a la formació espiritual i intel·lectual de l'home;¹⁸ i de manera semblant s'expressava Cecili Gasòliba, que lloava des de *La Nau* la labor educadora de les dues empreses editorials —Barcino i la Fundació Bernat Metge, l'existència de les quals subratllava que es devia únicament a un esforç particular— amb la qual contribuïen al triomf de «l'intel·lecte humà» sobre les traces d'una «edat mitjana» que encara subsistia «sota diverses disfresses i jurisdiccions», una labor que havia de conduir Catalunya a «la plenitud nacional»;¹⁹ el mateix Casacuberta, l'artífex d'aquella magna empresa, afirmava al diari *El Matí* que calia que els editors catalans fossin conscients que les seves activitats havien d'«acomplir un servei d'utilitat pública» i, per això, manifestava la voluntat de mantenir-se en la línia de les altres publicacions de Barcino, que aspiraven a pal·liar les nombroses necessitats insatisfetes del país.²⁰ Precisament, la *Revista de Catalunya* aplaudia la decisió de Barcino d'encetar la col·lecció amb dos dramaturgs universals adequats per a ocupar el buit de la tradició dramàtica recent i per a exercir una influència decisiva en la producció teatral autòctona.²¹

Per alguns, com ara Leandre Cervera, la creació d'aquella nova biblioteca, el primer cas de publicació seriada i uniforme de l'obra dels grans mestres a cura «d'especialistes no improvisats», responia a una necessitat de «l'ambient»,²² car estava convençut que una empresa d'aquest tipus, habitual en totes les literatures «adultes», no hauria reeixit abans, malgrat la inquietud espiritual i la set de modernitat que Catalunya havia demostrat des del tombant del segle, a causa de la manca de preparació tant de la classe intel·lectual com de la societat en general (com demostrava el fracàs de l'intent de la «Biblioteca Popular dels Grans Mestres» de treure a llum l'obra completa de Shakespeare), perquè en aquells anys d'«arrauxament» només havia estat una minoria «selecta» que havia rebut les noves influències i, sense assimilar-les, no havia passat d'un «mimetisme espiritual» que havia provocat el distanciament entre els intel·lectuals i el poble; en canvi, en aquell

¹⁸ GUANSÉ, Domènec. «Una nova col·lecció de clàssics». *La Nau*, 685 (23-1-1930), p. 1.

¹⁹ GASÒLIBA, Cecili. «Els llibres». *La Nau*, 801 (18-3-1931), p. 4.

²⁰ «Una gran col·lecció d'autors clàssics». *El Matí*, 196 (8-1-1930), p. 7.

²¹ Vegeu «Traduccions». *Revista de Catalunya*, 64 (desembre 1930), p. 376. De fet, eren nombrosos els comentaris apareguts en articles, o fins en estudis i assaigs, que coincidien a agermanar Shakespeare i Molière per moltes de les seves característiques. Vegeu, per exemple, SOLDEVILA, Carles. «Full de dietari. Dos clàssics». *La Publicitat*, 17.681 (12-12-1930), p. 1; i CABOT, Just. «Els Clàssics del Món». *Mirador*, 94 (13-11-1930), p. 4. Reeditat a: CABOT, Just. *Indignacions i provocacions*. Barcelona: Edicions 62, 1992, p. 118. El 1933 el mateix Joaquim Ruyra dedicava una part considerable de l'assaig que acompanyava la seva traducció de *L'escola dels marits* a comparar aquests dos dramaturgs. Vegeu RUYRA, Joaquim. *Molière i «L'escola dels marits»*. Assaig crític sobre el teatre de Molière i traducció en vers de «L'escola dels marits». Barcelona: Barcino, 1933, p. 2-41.

²² En aquest sentit, també Ramon Esquerra, en comentar la incitació per part de Cebrià Montoliu, traductor de Shakespeare, a beure en fonts shakespearianes per a crear un teatre català modern, afirmava que esqueia perfectament a la psicologia cultural d'aquell moment de la nostra història el fet de recórrer a grans figures d'altres literatures per omplir el buit de la tradició cultural catalana estroncada. Vegeu ESQUERRA, Ramon. *Shakespeare a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Publicacions de la Institució del Teatre, 1937, p. 141-142.

moment la llengua i la literatura catalanes semblaven a Cervera a punt d'atènyer la plenitud o la maduresa idiomàtica i el nivell cultural del país, molt més elevat, gràcies al «treball reconstructor» del llenguatge i del gust literari que havia començat al vuit-cents, i a la tasca divulgadora d'algunes col·leccions populars com la de *L'Avenç* i la de *Juventut*, que havien contribuït a educar el gust general amb una oferta variada i econòmica que alternava la producció moderna i la clàssica, tant autòctona com estrangera.²³

Potser a causa de la consciència d'haver assolit una maduresa idiomàtica, en uns anys en què hom es proposava de fixar un model de llengua literària, molts homes de lletres consideraren definitives les traduccions d'aquella col·lecció, entre els quals Ferran Soldevila,²⁴ R. Montserrat²⁵ o Domènec Guansé, que advertia que havien d'esdevenir «clàssiques per elles mateixes».²⁶ La trajectòria dels qui havien d'encarregar-se'n ja era una garantia, com afirmaven, per exemple, Leandre Cervera²⁷ o Domènec Guansé, parlant de Jordana i de Melcior Font,²⁸ o Cecili Gasòliba, que, referint-se a Jordana i a Maseras, assegurava que eren «creditors d'un ample vot de confiança» per a una tasca que havia de «posar-se per damunt» de les nombroses versions anteriors.²⁹ Certament, Barcino havia escollit professionals experimentats: l'escriptor i gramàtic Cèsar August Jordana, que, entre altres obres, ja havia posat en català per a la «Col·lecció Popular Barcino» *Macbeth* de Shakespeare i *El metge per força* de Molière (amb el pseudònim d'*Arnau Belcaire*); Alfons Maseras, escriptor i traductor prolífic la producció del qual incloïa la versió catalana d'un conjunt de rondalles de Frederic Mistral, la del *Somni d'una nit d'estiu* de Shakespeare (apareguda també a la «Col·lecció Popular Barcino») i la de quatre peces de Molière;³⁰ el poeta, dramaturg i filòleg Guillem Colom, que ja havia publicat una traducció en vers de *Nerto* de Mistral; i, finalment, Josep Lleonart, poeta influït per Goethe i traductor del seu *Faust*.

De les quatre primeres sèries programades inicialment, la de Molière fou l'única que aparegué sencera entre el 1930 i el 1936; en canvi, la publicació de les altres quedà interrompuda i, finalment, només veieren la llum dos volums de Mistral i quatre de Shakespeare, mentre que la sèrie de Goethe ni tan sols arribà a encetar-se.³¹ Tal com

²³ CERVERA, Leandre. «Els Clàssics del Món». *La Nau*, 721 (2-12-1930), p. 1.

²⁴ SOLDEVILA, Ferran. «Els Clàssics del Món». *La Publicitat*, 17.662 (20-11-1930), p. 1.

²⁵ MONTSERRAT, R. «Els Clàssics del Món. Molière en català». *La Publicitat*, 18.236 (19-1-1933), p. 8.

²⁶ GUANSÉ, Domènec. «Una nova col·lecció de clàssics». *La Nau*, 685 (23-1-1930), p. 1.

²⁷ CERVERA, Leandre. «Els Clàssics del Món». *La Nau*, 721 (2-12-1930), p. 1.

²⁸ GUANSÉ, Domènec. «Una nova col·lecció de clàssics». *La Nau*, 685 (23-1-1930), p. 1.

²⁹ GASÒLIBA, Cecili. «Els llibres». *La Nau*, 801 (18-3-1931), p. 4.

³⁰ *Don Joan*, una versió feta amb Pere Prat i Gaballí que el Teatre Íntim d'Adrià Gual havia estrenat el 1907; *Tartuf*, la peça amb què el 1908 Joaquim Horta encetà una «Biblioteca Molière» que només arribà a publicar tres títols; *El misantrop*, un encàrrec que el 1922 li féu l'Escola Catalana d'Art Dramàtic amb motiu del tercer centenari del naixement del dramaturg; i *El vel de l'esclava*, una «traducció-arreglo» d'*El sicilià* que no s'edità i que es considera perduda.

³¹ Els números 1 i 2 de les *Obres de Mistral*, dos volums de *Memòries i contarelles*, corresponents als números 5 i 10 d'«Els Clàssics del Món», aparegueren el 1931 i el 1933, respectivament. Els quatre volums de les *Obres de Shakespeare*, corresponents als números 1, 3, 6 i 7 de la col·lecció, contenien les peces següents: *Juli Cèsar* i *Antoni i Cleopatra* (1930), *La tempestat*, *L'amansiment de la fera* i *Els dos cavallers de Verona* (1930),

indicava el traductor de les *Obres de Molière*, Alfons Maseras, a la «Notícia sobre Molière» que encapçalava les obres completes del comediògraf francès,³² l'edició no seguí l'ordre cronològic en què les peces originals havien estat escrites, atès que aquest ordre no establia cap relació entre les unes i les altres, sinó que hom seguí un criteri «ecclèctic», atenent més aviat el seu contingut.³³ Responent a l'afany didàctic de la col·lecció, totes les versions, igual que les de Shakespeare i les de Mistral, anaven precedides d'una breu nota introductòria que illustrava el lector sobre l'autor, les fonts i les particularitats de cada obra, i la seva recepció.³⁴

Malgrat que ja existien abundants traduccions catalanes de Molière, Maseras donava als lectors disset obres seves per primer cop, segons que afirmava Martí de Riquer el 1936, que, de les trenta comèdies que hom podia considerar que constituïen la producció del dramaturg francès, només en coneixia tretze de traduïdes fins aleshores, si bé moltes repetidament, comptant tant les que havien estat empreses amb un interès més literari com les que havien estat concebudes per a la representació.³⁵ El mateix Maseras manifestava la

Troilus i Cressida i *Timó d'Atenes* (1932), i *Romeu i Julieta* i *Otello* (1932). Pel que fa a Molière, els vuit volums de les seves obres, corresponents als números 2, 4, 8, 9, 11, 12, 13 i 14 d'«Els Clàssics del Món», es distribuïren de la manera següent: *Tartuf*, *Don Juan* i *El misantrop* (1930); *Les trapelleries de Scapin*, *El casament per força*, *El sicilià* i *L'atabalat* (1931); *Les dones sàvies*, *Les precioses ridícules*, *La comtessa d'Escarbanyàs* i *Don Garcia de Navarra* (1932); *L'escola dels marits*, *L'escola de les mullers*, *Crítica de «L'escola de les mullers»* i *Jordi Dandin* (1932); *El Senyor de Pourceaugnac*, *El metge per força*, *L'amor metge* i *El malalt imaginari* (1934); *El despit amorós*, *La princesa d'Èlida* i *Els pretendents magnífics* (1936); *El burgès gentilhome*, *L'avar*, *Els enfadosos* i *Sganarelle* (1936); *Amfitrió*, *Psique*, *Melicerta*, *Pastoral còmica* i *L'impromptu de Versalles* (1936).

³² MASERAS, Alfons. «Notícia sobre Molière». Dins: MOLIÈRE. *Obres de Molière I*. Barcelona: Barcino, 1930, p. 17–18.

³³ Maseras explicava el 1934 en una entrevista el criteri que havien seguit: el primer volum contenia tres obres fonamentals i universalment conegudes que tenien, a parer seu, lligams innegables (*Tartuf*, *Don Juan* i *El misantrop*); en el segon volum, hom havia aplegat una sèrie de farses pertanyents a diverses èpoques, però totes «reveladores de la visió còmica i de l'enginy teatral del mestre», i els volums restants contenien obres agrupades segons la matèria tractada, com ara la gelosia, el matrimoni, temes mitològics, idíl·lics, allegòrics o pastorals, o temes de crítica social, com ara les peces en què Molière fustigava els metges i la medicina del seu temps. Vegeu «Tot Molière en català. Entrevista amb Alfons Maseras». *El Matí*, 1.524 (18-4-1934), p. 9.

³⁴ Enric Gallén observa que Maseras seguí en aquestes introduccions la interpretació d'una determinada historiografia literària francesa, especialment la de Louis Moland. Vegeu GALLÉN, Enric. «Traduccions del teatre clàssic francès al català (1903–1937)». Dins: LAFARGA, Francisco; DOMÍNGUEZ, Antonio (eds.), *Los clásicos franceses en la España del siglo xx. Estudios de traducción y recepción*. Barcelona: PPU, 2001, p. 43–44.

³⁵ Riquer esmentava les disset obres que Maseras havia posat per primer cop en català: *Les trapelleries de Scapin* (tot i que ja n'hi havia una versió parcial del 1903 a càrrec de Carner, titulada *Els volpellatges de Scapin*), *L'atabalat*, *Les dones sàvies*, *Don Garcia de Navarra*, *L'escola de les mullers*, *La crítica de «L'escola de les mullers»*, *Jordi Dandin* (n'hi havia, però, dues adaptacions: una del 1901, a càrrec de Josep d'Argila i Font, que portava per títol *Pera evitar un escàndol*, i una altra a càrrec de Josep M. de Sagarra del 1925, *El senyor Pupurull*), *El senyor de Pourceaugnac* (n'existien també algunes versions rosselloneses manuscrites del final del segle XIX), *El despit amorós* (si bé Narcís Oller el 1926 ja l'havia adaptada amb el títol de *Renyines d'enamorats*), *La princesa d'Èlida*, *Els pretendents magnífics*, *Els enfadosos*, *Amfitrió*, *Psique*, *Melicerta*, *Pastoral còmica* i *L'imromptu de Versalles*. Vegeu RIQUER, Martí de. «Molière en català». *Mirador*, 373 (9-4-1936), p. 5. Riquer remarcava que hom no havia inclòs en aquella edició íntegra dues de les primeres farses de Molière, *La Jalousie du Barbouillé* i *Le Médecin volant*, l'autoria de les quals alguns crítics havien posat en

necessitat de traduir tot el teatre del dramaturg francès, encara que ja hi haguessin altres versions catalanes de les seves obres —algunes, a càrrec d'ell mateix: «Però convé de tenir-lo tot traduït, convé d'incorporar-lo íntegrament en una edició completa que ens mostri tots els caires del talent dramàtic del gran Poquelin».³⁶ I és que el traductor era de l'opinió, compartida per altres personatges destacats de les lletres i l'escena d'aquells anys,³⁷ que el dramaturg francès, en tant que home de teatre complet i un dels «homes-cims de les lletres europees», podia substituir una tradició teatral clàssica i, així, convertir-se en un model i un estímul per als autors del país per «elevant-se pel damunt de les modes efímeres» i donar a les seves creacions «una valor d'eternitat i d'humanitat», i, alhora, influir benèficament «sobre el tarannà del nostre poble».³⁸

Com Riquer, el 1936, l'any en què es conclogueren les *Obres de Molière*, diversos crítics expressaven la seva satisfacció de veure fet realitat aquell projecte³⁹ i recalaven el valor de la incorporació d'un dels personatges més importants de la literatura universal que havia estat el representant d'una època d'esplendor literària i havia deixat una empremta decisiva en els dramaturgs posteriors: així ho feien, per exemple, Ramon Esquerra⁴⁰ o Eugeni Cases,⁴¹ que destacava, igual que Manuel Cruells,⁴² el profund coneixement que Maseras tenia tant del català com de la llengua i la cultura franceses; *Ger*, per la seva banda, elogiava la «justa naturalitat» amb què el traductor anostrava l'obra del comediògraf i assegurava que, acceptant de traduir tota la seva producció dramàtica, demostrava la devoció que li professava i feia un gran servei tant a la literatura catalana com al públic, que podria gustar

dubte, malgrat que eren incloses en totes les edicions franceses de les obres completes del dramaturg i que, a parer seu, li eren absolutament atribuïbles, per tal com no tan sols hi apareixien acudits que es trobaven literalment en altres peces seves, sinó que el seu argument era «el canevas o la primera redacció» de dues grans comèdies posteriors del dramaturg. Vegeu Riquer, Martí de. «El primer èxit de Molière». *La Publicitat*, 19.202 (22-5-1936), p. 2.

³⁶ Vegeu «Una col·lecció de grans autors estrangers». *La Veu de Catalunya*, 10.495 (23-1-1930), p. 5.

³⁷ Cf. FONTCUBERTA, Judit. *Molière a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.

³⁸ Vegeu X. «Molière en català. El que diu el seu traductor». *La Veu de Catalunya*, 11.566 (11-7-1933), p. 14. Vegeu també «“Els Clàssics del Món”. Molière en català». *El Matí*, 429 (7-10-1930), p. 11.

³⁹ Vegeu, per exemple, «Els Clàssics del Món». *La Veu de Catalunya*, 12.413 (2-4-1936), p. 7; PALMA, Joan A. «Els darrers volums de les “Obres completes de Molière”». *La Veu de Catalunya*, 12.449 (16-5-1936), p. 8. Fins i tot alguns diaris remarcaven el ressò que havia tingut l'aparició de les *Obres de Molière* en la premsa i els cercles intel·lectuals francesos: *La Veu de Catalunya* i *La Nau*, per exemple, reproduïen les paraules de l'escriptor i director de la revista *Comoedia* Gabriel Boissy. Vegeu X. Y. Z. «De París estant. Temes a l'ordre del dia». *La Veu de Catalunya*, 10.724 (19-10-1930), p. 7; «Les lletres. La traducció al català de les obres completes de Molière». *La Nau*, 698 (4-11-1930), p. 4; «La traducció al català de les obres completes de Molière». *La Veu de Catalunya*, 10.738 (4-11-1930), p. 4. També *La Veu de Catalunya*, *El Matí* i *La Publicitat* comentaven una crítica de Pierre-Jean Roudin al *Midi* de Marsella sobre aquesta edició. Vegeu «Els llibres catalans a l'estranger». *El Matí*, 929 (17-5-1932), p. 9; *La Veu de Catalunya*, 11.204 (10-5-1932), p. 5; *La Publicitat*, 18.021 (19-5-1932), p. 3.

⁴⁰ ESQUERRA, Ramon. «Les lletres. Tot Molière en català». *El Matí*, 2.143 (19-4-1936), p. 9.

⁴¹ CASES, Eugeni. «L'anostrament dels clàssics, Molière en català». *La Publicitat*, 19.178 (23-4-1936), p. 2.

⁴² CRUELLS, Manuel. «Les “Obres Completes de Molière” a la col·lecció “Els Clàssics del Món”». *La Humanitat* (6-5-1936), p. 4.

les obres del clàssic francès en un català «normal»;⁴³ R. Montserrat, com hem dit, considerava la seva versió «definitiva», no tan sols per la fidelitat i la correcció, sinó per la fluïdesa i l'habilitat amb què havia sabut «transposar a la nostra llengua [...] l'esperit molieresque»;⁴⁴ semblantment, Joan-Antoni Palma estava convençut que Maseras era el traductor «ideal» de Molière a causa dels seus coneixements lingüístics, i observava que havia reeixit a traslladar amb fidelitat a la lletra i a l'esperit del text original tota la «riquesa d'enginy, d'humor, de bona literatura i honest passatemps» que es trobava en les comèdies del dramaturg francès, de manera que havia fet l'art de Molière «tan assequible com era humanament possible».⁴⁵

No era l'únic que, davant les habituals adaptacions i recreacions d'obres dramàtiques que s'allunyaven del text original, subratllava la fidelitat estricta que aquelles versions hi mantenien,⁴⁶ entre d'altres, el mateix Cèsar-August Jordana (amb el pseudònim de *Candi Brossa*),⁴⁷ malgrat la decisió de Maseras de traslladar a la prosa les peces que havien estat escrites en vers —amb l'excepció dels ballets i de les parts líriques. De fet, Lluís Capdevila creia que els versos de Molière, «que, més que un poeta, fou un gran home de teatre», eren totalment prescindibles, i que Maseras no havia desvirtuat gens la seva obra amb aquell canvi, sinó que l'havia feta «més immediata i fàcil a la comprensió del públic» i havia «accentuat» i «donat relleu» a situacions i personatges;⁴⁸ igualment, Manuel Cruells assegurava que «Molière, segons l'opinió general dels autors, era millor en prosa» i que, llevat d'algun cas, els seus alexandrins guanyaven en ésser-hi traslladats; a més, considerava que el fet de no haver de preocupar-se per la rima i el metre facilitava la «ja prou dura tasca del traductor a trobar l'equivalent del llenguatge d'un gran autor i d'un gran autor tan vitalment expressiu».⁴⁹ Ramon Esquerra exposava una opinió semblant respecte de les traduccions shakespearianes de Jordana, que, a parer seu, se cenyien a l'original com poques de les anteriors, entre altres raons, perquè la prosa evitava el perill de caure en les inexactituds que el vers imposava.⁵⁰ Val a dir que és probable que Maseras i Jordana es

⁴³ Vegeu GER. «L'amor al llibre. Miscel·lània bibliogràfica. Molière en català». *La Publicitat*, 18.200 (8-12-1932), p. 5; i GER. «Un llibre cada dia. Obres de Molière (volum IV)». *La Publicitat*, 18.262 (18-2-1933), p. 3.

⁴⁴ MONTSERRAT, R. «Els Clàssics del Món. Molière en català». *La Publicitat*, 18.236 (19-1-1933), p. 8.

⁴⁵ PALMA, Joan-Antoni. «Alfons Maseras, traductor de les obres completes de Molière». *La Veu de Catalunya*, 11.846 (3-6-1934), p. 9.

⁴⁶ *La Publicitat*, per exemple, qualificava totes les versions de la col·lecció «Els Clàssics del Món» de «modèliques tant per la fidelitat com pel bon gust i el bell estil dels traductors». Vegeu «El correu d'avui». *La Publicitat*, 18.734 (29-8-1934), p. 2. Ferran Soldevila, per la seva banda, creia que Jordana i Maseras havien reeixit a donar les seves versions amb la màxima fidelitat. Vegeu SOLDEVILA, Ferran. «Els Clàssics del Món». *La Publicitat*, 17.662 (20-11-1930), p. 1.

⁴⁷ BROSSA, Candi. «Els llibres que van sortint». *La Publicitat*, 18.625 (19-4-1934), p. 2. Vegeu també, per exemple, «Noticiari». *La Veu de Catalunya*, 11.427 (27-1-1933), p. 4.

⁴⁸ CAPDEVILA, Lluís. «Intencions. Molière en català». *Meridià* (30-9-1938), p. 3.

⁴⁹ CRUELLES, Manuel. «Les "Obres Completes de Molière" a la col·lecció "Els Clàssics del Món"». *La Humanitat* (6-5-1936), p. 4.

⁵⁰ Ramon Esquerra també considerava Jordana el traductor «definitiu» de Shakespeare, pel seu profund coneixement de l'anglès i el català, i perquè aconseguia en les seves versions un equilibri entre l'erudició que calia per a satisfer les necessitats del lector mitjà i, alhora, la «necessària dignitat literària». Val a dir que

limitessin a aplicar un criteri editorial; tanmateix, el 1909, en una carta adreçada a la revista *Teatralia*, Maseras ja justificava la decisió de traslladar els alexandrins del *Tartuf* a la prosa, perquè la majoria de vegades eren «anodins, afectats y sense cura poètica».⁵¹ I, anys més tard, en una entrevista apareguda a *El Matí* el 1930, el traductor insistia que el dramaturg havia escrit algunes obres en vers constret per la moda del temps i que s'hi trobava «cohibit», per la qual cosa ell havia procurat mantenir més la fidelitat a l'esperit que a la lletra, atesa la impossibilitat de ser fidel i de conservar, alhora, les «bel·leses de matís i d'expressió de l'original» en alexandrins catalans.⁵²

Precisament, a causa de la seva literalitat —d'altra banda, habitual en el cas de traduccions d'obres completes, que aconsegueixen una funció exclusivament textual—, pràcticament des del moment que sortiren a la llum els primers volums, hi hagué qui manifestà l'opinió que tant les versions de Shakespeare com les de Molière no eren aptes per a ser representades; així, la *Revista de Catalunya* assenyalava que eren «fetes amb una lloable norma de fidelitat i de perfecció literària», però «més amb la intenció de servir als lectors, que de tenir una eficàcia escènica»,⁵³ mentre que Domènec Guansé, si bé valorava la fidelitat que havia aconseguit Maseras amb una prosa natural i una expressió gairebé sempre «gràfica i viva» que deixava transparentar la vivacitat de les obres de Molière, li retreia un excés de «pulcritud» i d'«exactitud», «una tendència una mica academicista —imposada pel respecte—»; amb tot, i malgrat considerar Molière tan «essencialment teatral» que creia que llegit era incomplet, era del parer que les seves versions esdevindrien representables tan sols amb uns quants retocs.⁵⁴ En canvi, Martí de Riquer, que assegurava que Maseras es mantenia fidel al text sempre que podia reproduir-lo literalment sense deixar de donar a la traducció «una extraordinària vivesa i gràcia», creia, com Ramon Esquerra, que aquelles versions eren prou flexibles per a admetre igualment la lectura i la representació, i tots dos insistien en la conveniència que es duguessin a les taules.⁵⁵

també Jordana ja havia recorregut a la prosa en la seva versió anterior de *Macbeth*, com en les nou peces de les obres completes de Shakespeare publicades a la col·lecció «Els Clàssics del Món». Vegeu ESQUERRA, Ramon. *Shakespeare a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya / Publicacions de la Institució del Teatre, 1937, p. 193–194.

⁵¹ *Teatralia. Revista Dramàtica*, 17 (6–3–1909), p. 379–380.

⁵² ««Els Clàssics del Món». Molière en català». *El Matí*, 429 (7–10–1930), p. 11.

⁵³ «Traduccions». *Revista de Catalunya*, 64 (desembre 1930), p. 376.

⁵⁴ Vegeu GUANSÉ, Domènec. «Els llibres nous. Obres de Molière, traducció d'Alfons Maseras (Els Clàssics del Món, vol. III)». *La Publicitat*, 18.200 (8–12–1932), p. 5; GUANSÉ, Domènec. «Llibres. Els llibres nous». *La Publicitat*, 18.212 (22–12–1932), p. 6; i GUANSÉ, Domènec. «Teatre. Molière i els metges». *La Publicitat*, 18.756 (23–9–1934), p. 2. Vegeu també D. G. «Els llibres». *Revista de Catalunya*, 73 (setembre 1931), p. 267.

⁵⁵ Vegeu RIQUER, Martí de. «Molière en català». *Mirador*, 373 (9–4–1936), p. 5; RIQUER, Martí de. «El primer èxit de Molière». *La Publicitat*, 19.202 (22–5–1936), p. 2; i ESQUERRA, Ramon. «Les lletres. Tot Molière en català». *El Matí*, 2.143 (19–4–1936), p. 9. Anys enrere, el 1931 *La Veu de Catalunya* ja proposava que es posessin en escena *El misantrop* i *Don Joan*, en la versió d'Alfons Maseras. Vegeu *La Veu de Catalunya*, 11.033 (21–10–1931), p. 5.

No tenim constància que les traduccions de Maseras s'arribessin a representar mai en aquells anys.⁵⁶ L'esclat de la guerra estroncà el projecte iniciat per Barcino el 1930 d'incorporar íntegrament a les lletres catalanes les figures més representatives de la literatura universal i, d'ençà que l'editorial començà a reprendre de mica en mica l'activitat el 1946, tampoc no l'ha tornat a endegar.⁵⁷ D'altra banda, si bé anys més tard, especialment a partir de la dècada dels vuitanta, diverses editorials decidiren treure al mercat les obres completes d'algun autor estranger o una selecció de l'obra de diversos autors, encara no ha sorgit una iniciativa com la de Barcino, i és que, en paraules de Massot i Muntaner, «ens trobem encara amb una pila de doloroses limitacions».⁵⁸

Referències bibliogràfiques

- ARMANGUÉ HERRERO, Joan; FANARI, Silvia. 1992. «El teatre anglès a Catalunya: bibliografia de les traduccions del període 1900–1936». Dins: *Estudis de llengua i literatura catalanes XXV. Miscel·lània Jordi Carbonell*, 4. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 143–160.
- CABALLERIA FERRER, Sílvia; CODINA I CONTIJOCH, Carme. 1994. «El món editorial de les lletres catalanes». *Ausa*, 132–133, p. 81–112.
- COLON, Germà. 1985. «Josep M. de Casacuberta en el meu record». *Serra d'Or*, 307 (abril 1985), p. 19–20.
- CORRETGER, Montserrat. 1995. *Alfons Maseras: intel·lectual d'acció i literat (Biografia. Obra periodística. Traduccions)*. Barcelona: Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ESQUERRA, Ramon. 1937. *Shakespeare a Catalunya*. [Barcelona]: Generalitat de Catalunya.
- FAULÍ, Josep. 2000. «L'Editorial Barcino del 2000». *Serra d'Or*, 484 (abril 2000), p. 28–30.
- FONTCUBERTA, Judit. 2007. *Molière en català. Les reflexions dels traductors*. Lleida: Punctum & Trilcat.
- FONTCUBERTA I FAMADAS, Judit. 2003. «Maseras, traductor de Molière». *Quaderns. Revista de Traducció*, 10, p. 137–150.
- . 2005. *Molière a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- GALLÉN, Enric. 2001. «Traduccions del teatre clàssic francès al català (1903–1937)». Dins: LAFARGA, Francisco; DOMÍNGUEZ, Antonio (eds.), *Los clásicos franceses en la España del siglo XX. Estudios de traducción y recepción*. Barcelona: PPU, p. 39–46.

⁵⁶ En canvi, posteriorment sí que se'n feren algunes representacions i Xavier Fàbregas denunciava que aquestes traduccions de Maseras havien estat injustament oblidades (FÀBREGAS, Xavier. «Jordi Dandin, espectacle d'excepció». *Teatre en viu (1977–1982)*. Barcelona: Publicacions de l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona, 1995, p. 177–179). Per a més informació, vegeu FONTCUBERTA I FAMADAS, Judit. *Molière a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.

⁵⁷ Des que el 1972 el mecenes Lluís Carulla i Canals es va fer càrrec de l'editorial Barcino, depèn de la Fundació Jaume I i, arran de la mort de Casacuberta, el 1985, Amadeu Soberanas n'esdevingué el director. En l'etapa actual, les col·leccions de Barcino han quedat reduïdes a «Els Nostres Clàssics», «Biblioteca Verdaguèria», «Biblioteca Renaixença» i «Biblioteca Baró de Maldà».

⁵⁸ MASSOT I MUNTANER, Josep. «“Els Nostres Clàssics” i nosaltres». *Serra d'Or*, 140 (maig 1971), p. 31.

- LLANAS, Manuel. 2005. «Josep M. de Casacuberta, editor». *L'Avenç*, 306 (octubre 2005), p. 48–51.
- MANENT, Albert. 1974. «Editorial Barcino, cinquanta anys de continuïtat». *Serra d'Or*, 183 (desembre 1974), p. 69–71.
- MASSOT I MUNTANER, Josep. 1971. «“Els Nostres Clàssics” i nosaltres». *Serra d'Or*, 140 (maig 1971), p. 31–32.
- MASSOT I MUNTANER, Josep. 1981. «Josep M. de Casacuberta, Premi d'Honor 1981». *Serra d'Or*, 261 (juny 1981), p. 39–42.
- MOLAS, Joaquim. 1985. «Casacuberta, un savi “heterodox”». *Serra d'Or*, 307 (abril 1985), p. 17–19.
- MURGADES, Josep. 1994. «Apunt sobre noucentisme i traducció». *Els Marges*, 50 (juny 1994), p. 92–96.
- PUJOL, Dídac. 2007. *Traduir Shakespeare. Les reflexions dels traductors catalans*. Lleida: Punctum & Trilcat.
- SANSONE, Giuseppe E. 1971. «Els cent números d'“Els Nostres Clàssics”». *Serra d'Or*, 140 (maig 1971), p. 33–35.
- VALLVERDÚ, Francesc. 1977. «L'edició catalana de 1923 a 1930». *Els Marges*, 9 (gener 1977), p. 23–50.